

УДК 630*2

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПОСТІЙНОЇ ЛІСОНАСІННОЇ БАЗИ В ДП
«КОСТОПІЛЬСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»**

П. В. Стецюк

студент 5 курсу, група ЛГ-51м, навчально-науковий інститут агроекології та землеустрою
Науковий керівник – д.с.-г.н., професор М. О. Клименко

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Статтю присвячено актуальній нині проблематиці підвищення продуктивності деревостанів та покращення якості лісів. Для успішного вирішення цієї проблеми потрібна ретельно розроблена, біологічно та екологічно обґрунтована комплексна програма. Такий підхід сприятиме покращенню якісного складу і прискоренню росту лісів з широким використанням в лісівництві селекційно-генетичних методів.

Ключові слова: підвищення продуктивності деревостанів, покращення якості лісів, лісівництво, селекційно-генетичні методи.

Статья посвящена актуальной ныне проблематике повышения производительности древостоев и улучшения качества лесов. Для успешного решения этой проблемы нужна тщательно разработанная, биологически и экологически обоснованная комплексная программа. Такой подход будет способствовать улучшению качественного состава и ускорения роста лесов с широким использованием в лесоводстве селекционно-генетических методов.

Ключевые слова: повышение производительности древостоев, улучшение качества лесов, лесоводство, селекционно-генетические методы.

The article is devoted to the current problems of improving the productivity of forest stands and improving the quality of forests. With the aim of its successfully solve, a carefully designed, biologically and environmentally sound integrated program is needed. Such approach will help to improve the qualitative composition and accelerate the growth of forests with the extensive use of selection and genetic methods in forestry.

Keywords: improving the productivity of forest stands, improving the quality of forests, silviculture, selection and genetic methods.

Обширність територій, велике розмаїття у геологічній будові, геоморфології, ґрунтовому покриві та кліматі обумовили і значну різноманітність у розповсюдженні, складі та продуктивності лісових насаджень. Загальна площа лісів України наближається до 10 млн. га. В умовах України з ростом чисельності міського населення та значної розораності ґрунтів (понад 60%) посилилась роль лісу, як елемента біосфери, зростає його значення, як захисного чинника, регулятора водних ресурсів, підвищується його естетичне значення [1].

У зв'язку з цим система господарювання повинна враховувати потребу людства у деревних ресурсах, розв'язуючі ці потреби із раціональним та бережливим їх використанням. Важливе місце у розв'язанні цих проблем відводиться лісокультурним заходам оскільки, способи і технологія лісовідновлення у межах нашої країни досить різноманітні, як і різні умови місцезростання і ступінь інтенсифікації лісового господарства. Тому із

лісокультурних заходів практично важливі всі – технологія створення лісових культур, їх правильний вибір, добір складу деревостанів, агротехніка їх вирощування [2].

Актуальність досліджуваної проблеми обумовлена збільшенням обсягів заготівлі лісового насіння з покращеними спадковими властивостями.

Лісове насінництво – це діяльність щодо виробництва, заготівлі, переробки, збереження, насінного контролю, реалізації, транспортування й використання насіння лісових порід і, важливого на сьогоднішній день, їх сортового контролю [3]. Основна мета лісового насінництва – гарантоване забезпечення відтворення лісів районованим насінням із високими спадковими й посівними властивостями [4]. При формуванні ринкових відносин у лісовому господарстві основними джерелами фінансування й розвитку виробництва лісового насіння з покращеними спадковими властивостями можуть стати приватні підприємства. Економічним стимулом для виробництва насіння з покращеними спадковими характеристиками має бути їхня ринкова ціна. Ринкову ціну товару формує попит. Попит на насіння з покращеними спадковими властивостями має забезпечуватися за рахунок підвищення продуктивності створюваних із них насаджень. Зростаюча потреба лісового господарства у високоякісному насінні, насамперед основних лісотвірних порід, вимагає особливого ставлення до лісового насінництва. Розвиток лісового насінництва обов'язково має відбуватися з урахуванням стратегії розвитку лісового господарства в цілому, оскільки є невід'ємною його частиною [5].

Вагомий внесок у вивченні проблематики у сфері лісового насінництва, а також лісової селекції зробили вітчизняні вчені А. Я. Любавська, В. В. Огієвський, М. І. Гордієнко, Генсірук С. А. та ін.

Метою досліджень є оцінка стану об'єктів постійної лісонасінної бази в ДП «Костопільський лісгосп».

Головним завданням лісового господарства України є підвищення продуктивності, покращення якісного складу і прискорення росту лісів з широким використанням в лісівництві селекційно-генетичних методів [6]. У ДП «Костопільське лісове господарство», де створена потужна лісонасінна база, виконати поставлені завдання можна за рахунок своєчасного і якісного догляду за лісонасінними плантаціями, постійними лісонасінними ділянками та іншими об'єктами постійної лісонасінної бази. До об'єктів постійної лісонасінної бази ДП «Костопільське лісове господарство» входять лісонасінні плантації 1-го порядку, які займають площу 67,2 га. Генетичні резервати дуба звичайного – 39,0. Постійні лісонасінні ділянки дуба, сосни та ялини, що займають площу – 72,8, 15,5, 6,1, а також плюсові дерева сосни звичайної, дуба звичайного (по 13 шт.) та плюсові насадження сосни – 14,7 га.

Лісові генетичні резервати – типові для даного лісонасінного району ділянки стиглого, пристигаючого, рідше середньовікового деревостану природного походження площею не менше 0,5 га з високими фітоценотичними і лісівничими показниками, повнотою не нижче 0,6. (Встановлено максимальні площі генетичних резерватів: для сосни звичайної і ялини звичайної – 1000 га, для всіх видів дуба, бука, ялиці, модрина та інших порід – 200 га, рідкісні та зникаючі види з ареалом площею 1500 га, включають повністю). На даний час лісові генетичні ресурси на території ДП «Костопільське ЛГ», Базальтівського лісництва включають в себе лісовий генетичний резерват, який знаходиться в кв. 19, вид. 5,7 загальною площею 39,0 га.

Деревна порода дуб звичайний, категорія захищеності – експлуатаційні. Таксаційний опис генетичного резервата має таку характеристику : склад насадження 10Дч+С, ґрунти дерново-підзолисті, рельєф рівнинний, середня висота насадження 28 м, середній діаметр 42 см, клас бонітету – II, тип лісорослинних умов – С3, повнота 0,8, запас 360 м³/га. Насіння,

заготовлене в генетичних резерватах відноситься до категорії нормального, а посівні якості залежать від погодних умов конкретного року, розвитку шкідників, поширення хвороб та ін.

Лісонасінні плантації – штучно створені насадження. Для їх створення використовують насіння плюсових дерев, тоді вони називатимуться плантаціями насінневого походження (родинними), або живці плюсових дерев, які прищеплюють на спеціально вирощені підщепи для отримання щеплених саджанців. Плантації створені висаджуванням щеплених саджанців називаються плантаціями вегетативного походження або клоновими.

Створення лісонасінних плантацій в ДП «Костопільське лісове господарство» розпочато в 1974 році в Базальтівському лісництві на площі 4,0 га і закінчено в 1988 році. На сьогоднішній день загальна площа плантацій складає 78,4 га, з них 67,2 га – клонові 1-го порядку, 9,2 га – архівно-маточні, 2,0 га – родинні. Плантації створені в оптимальних лісорослинних умовах – СЗ, після суцільного обробітку ґрунту. Спосіб створення плантації: висаджування щеплених саджанців сосни звичайної з закритою кореневою системою.

Плюсове дерево – це найкраще дерево по продуктивності і господарської цінності форми, виділеної внаслідок генетико-селекційного аналізу популяції цього виду в певних конкретних лісорослинних умовах. Висота плюсового дерева повинна не менш як на 10% перевищувати середню, а діаметр – не менш як на 30%.

На першому етапі селекційної інвентаризації насаджень проводять попередній відбір високоякісних дерев-кандидатів у плюсові дерева.

Плюсове дерево – це найкраще дерево по продуктивності і господарської цінності форми, виділеної внаслідок генетико-селекційного аналізу популяції цього виду в певних конкретних лісорослинних умовах. Детальна характеристика показників плюсових дерев наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Показники плюсових дерев дуба у порівнянні із середніми показниками насаджень у ДП «Костопільське лісове господарство»

Місцезнаходження дерева	Перевищення								
	N дерева п/п	N дерева за реєстром	Вік, років	Н,м	Д,см	Селекційна категорія дерева	ТЛУ	по	По
								висоті	діаметру
							%	%	
Базальтівське л-во, кв. 9 вид. 5	16	15	140	29,0	68,0	II	СЗГДС	3,6	54,5
	17	16	135	30,0	64,0	II	СЗГДС	7,1	45,4
	18	18	135	29,0	54,0	II	СЗГДС	3,6	22,7
	19	19	140	30,0	64,0	II	СЗГДС	3,6	45,4
	20	20	140	32,0	82,0	I	СЗГДС	12,5	86,4
	21	21	135	29,0	62,0	II	СЗГДС	3,6	40,9
	22	22	135	29,0	56,0	I	СЗГДС	3,6	27,3
	23	67	140	37,0	72,0	I	СЗГДС	23,3	44,6
Базальтівське л-во, кв. 19 вид. 7	24	68	140	36,0	72,0	I	СЗГДС	20,0	44,6
	25	69	140	35,0	64,0	I	СЗГДС	16,7	28,5
	26	70	140	36,0	76,0	I	СЗГДС	20,0	52,6
	27	71	140	33,0	66,0	I	СЗГДС	10,0	32,5
	28	110	140	34,0	78,0	I	СЗГДС	13,3	56,0

Посівну якість насіння сосни звичайної та інших порід, крім жолудів дуба визначали в Державній зональній лісонасінній інспекції шляхом аналізування середніх проб. Для дуба використовувалася внутрішньогосподарська перевірка якості методом визначення доброякісності з оформленням актів перевірки якості жолудів.

На кожен партію кондиційного насіння отримано посвідчення про кондиційність, де вказано клас якості насіння. Розподіл заготовленого лісового насіння сосни звичайної за класами якості за даними посвідчень про кондиційність наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Розподіл лісового насіння за класами якості

№ партії насіння	Вага партії, кг	Клас якості, кг		
		I	II	III
1	50	50		
2	45		45	
3	35	35		
4	35			35
Всього	165	85	45	35

Результати проведеного дослідження лісонасінної бази в ДП «Костопільське лісове господарство» свідчать, що із загального обсягу заготовленого насіння 150 кг має покращені спадкові властивості, тобто зібране на лісонасінних плантаціях, ділянках та інших об'єктах постійної лісонасінної бази. Дані табл. 2 показують, що насіння має високу схожість і в основному це I клас якості (52%).

Також слід зазначити, що санітарний стан об'єктів підтримується на належному рівні. Своєчасно проводиться вирубування сухих та пошкоджених дерев в генетичних резерватах і на постійних лісонасінних ділянках. На клонівих і родинних плантаціях систематично проводиться догляд за ґрунтом, формування низько опущеної крони та ведеться боротьба з хворобами та шкідниками. Плюсіві дерева відмічені в натурі чітким номером.

Отже, одним з перспективних шляхів створення високопродуктивних лісів, а також отримання високих кінцевих результатів використання лісових земель, є широке впровадження створення насаджень з насіння з покращеними спадковими властивостями.

Тому, одна з головних задач, що стоїть перед лісовим господарством нашої країни – підвищення продуктивності деревостанів та покращення якості лісів. А для успішного вирішення цієї проблеми потрібна ретельно розроблена, біологічно та екологічно обґрунтована комплексна програма.

Список використаних джерел:

1. Гордієнко М. І., Корецький Г. С., Маурер В. М. Лісові культури. К. : Видавництво Сільгоспосвіта, 1995. 328 с.
2. Лісовий кодекс України. К. : Право, 2006. 56 с.
3. Погребняк П. С. Загальне лісівництво. М. : Колос, 1968. 398 с.
4. Білоус В. І. Селекція та насінництво дуба. Черкаси, 1994. 266 с.
5. Бродович Т. М., Бродович Н. М. Атлас дерев та кущів заходу України. Львів : Вища школа, 1973. 240 с.
6. Волошинова Н. О. Охорона і використання генетичного фонду й лісів Рівненщини. Вісник Рівненського державного технічного університету. Вип. 4.1. Рівне, 1988. С. 10–14.